अर्वाचीनसंस्कृतम्

(अर्वाचीनसंस्कृतपरकं त्रैमासिकं पत्रम्)

त्रयोदशवर्षे चतुर्थोऽङ्कः

१५ अक्टूबरः, १९९१

प्रधानसम्पादकः

डा० रमाकान्त शुक्लः

एम० ए०, पीएच० डी०, साहित्याचार्यः

सांख्ययोगाचार्यः

देववाणी-परिषद्, दिल्ली

६ वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-११००५९

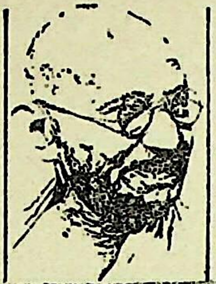

कल की दुनिया

बापू की दृष्टि में

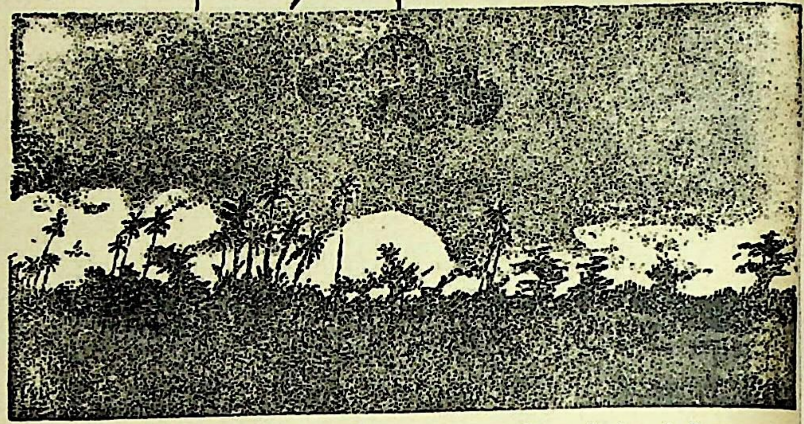

"कल की दुनिया अहिंसा पर आधारित होगी, होनी भी चाहिए। यह बुनियादी नियम है। बाकी सब कुछ अपने आप होता चला जायेगा।

व्यक्ति, समूह और राष्ट्र सब को अहिंसा और प्रेम का मार्ग ही अपनाना पडेगा।

यदि ऐसा हुआ तो आने वाले कल की दुनिया में न गरीबी होगी, न युद्ध होंगे, न उलट-फेर होंगे, न ही रक्तपात होगा।"

प्रगति के पथ पर – शांति के साथ

davp 91/387

परामर्शदातृ-मण्डलम्

१. आचार्य डा. रमेशचन्द्र शुक्लः
२. आचार्य श्री श्रीनिवास रथः
३. डा. कृष्णकान्त शुक्लः
४. डा. राजेन्द्र मिश्रः
५. डा. उमाकान्त शुक्लः
६. डा. विष्णुकान्त शुक्लः

अर्वाचीनसंस्कृतम् (१३/४)

(R.N. 34554/79)

(१५ अक्टूबर १९९१ई)

विषय-सूची

	विषयः	लेखकः	पृष्ठांकः
१.	सम्पादकीयम्	सम्पादकः	२
२.	धन्वन्तरिं तमीडे	डा. रमाकान्त शुक्लः	३
३.	हनूमत्पञ्चाशत्कर्त्रे शुभाशीर्वादः	पुष्पगिरिजगद्गुरुशङ्कराचार्याः	४
४.	Foreword	न्यायमूर्तिश्रीरङ्गनाथमिश्रः	५
५.	आमुखम्	श्री श्रीसुन्दरराजः	७
६.	श्रीहनूमत्पञ्चाशत्	श्री श्रीसुन्दरराजः	११
७.	शरणागति-षोडशी	श्री श्रीसुन्दरराजः	२९
८.	अकालमृत्युः	डॉ0 इला घोष	३५
९.	क्षणिका:	आचार्यगणपतिशुक्लः	३६
१०.	देववाणी-परिषद्वार्ता	आनन्दवर्धनः	३७
११.	संस्कृत-जगद्वार्ता	रमाशुक्ला	३७
१२.	लेखक-संकेताः		३८

अर्वाचीनसंस्कृतम् (पंजी. सं. ३४५५४/७९)

१. प्रकाशनस्थानम्-नयी दिल्ली।

२. प्रकाशनकालावधिः-त्रैमासिकम्।

३. सङ्केतेन सह मुद्रकस्य, प्रकाशकस्य सम्पादकस्य च नाम नागरिकता च डॉ. रमाकान्तशुक्लः, भारतीयः, देववाणी-परिषद्, दिल्ली, ६, वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-११००५९।

४. पत्राधिकारिणां नाम्ना सह सङ्केतः-देववाणी-परिषद्, दिल्ली, ६, वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-११००५९।

डा. रमाकान्तशुक्ल इति नामाहं समुद्घोषयामि यदुपरिलिखितं सकलमपि विवरणं मम मतौ सत्यमस्ति।

डॉ. रमाकान्त शुक्लः
प्रकाशकः, सम्पादकः

१५.१०.१९९१

सम्पादकीयम्

अर्वाचीनसंस्कृतस्य त्रयोदशवर्षीये स्तुतिप्रधानेऽस्मिंश्चतुर्थेऽङ्के सर्वप्रथमं 'धन्वन्तरिं तमीडे' इति शीर्षका रचना प्रकाश्यते। इयं रचनां मया नेपालदेशे काठमाण्डूनगरे १३-१५.९.१९९१ तारिकासु आयोजितस्य 'द्वितीय अन्तरराष्ट्रीयायुर्वेद-सम्मेलनस्य' उद्घाटनाधिवेशने सर्वप्रथमं पठितासीत्। अन्तरराष्ट्रीयआयुर्वेद-संस्थानस्याध्यक्षवर्य्यैर्वैद्यराजपण्डितश्रीजगदीशप्रसादशर्मभि--स्तदात्मजैः कविराज-वेदव्रतशर्मभिश्चाहं काञ्चिद् धन्वन्तरिस्तुतिं तत्र पठनार्थमाज्ञप्तः। मया ८.९.१९९१ तारिकायामियं रचना प्रणीय तत्सकाशं प्रेषिता। तैश्च द्रागेव सम्मेलनस्य स्मारिकायामपीयं मुद्रापिता; विश्वस्यायुर्वेदविदां हस्तेषु च प्रापिता। अत्रेयमिति कृत्वा प्रकाश्यते येनापरेषामपि संस्कृतानुरागिणां करकमलेषु प्राप्नुयात्।

इतः परम् उडीसासर्वकारस्य विकासायुक्तैः एम. एस-सी., आइ. ए. एस. इत्युपाधिभूषितैः कविवर्यैः श्रीश्रीसुन्दरराजमहाभागैः प्रणीते 'श्रीहनूमत्पञ्चाशत्'-'शरणागतिषोडशी'ति रचने प्रकाश्येते। श्रीहनूमत्पञ्चाशतमधीत्य पुष्पगिरिशङ्कराचार्यपादैः कवये स्वाशीर्वादो वितीर्णः भारतीयसर्वोच्चन्यायालयस्य प्रधानन्यायाधीशैः न्यायमूर्तिश्रीरङ्गनाथमिश्रमहाभागैश्च प्राग्वाचिकं लिखितम्। पुनश्च स्तुतिद्वयस्य रचनायाः पूर्वपीठिकाऽपि रचनाकर्त्रा प्रदत्ता। एतत्त्रितयमपि स्तुत्यादौ दीयते।

श्रीहनूमत्पञ्चाशतो वैशिष्ट्यमिदं यदत्र स्रग्धरावृत्तेन अतुलितबलधामा, हेमशैलाभदेहः, दनुजवनकृशानुः, ज्ञानिनामग्रगण्यः, सकलगुणनिधानं, वानराणामधीशः, रघुपतिवरदूतः, वातजातः श्रीहनूमान् सभक्तिभावं स्तूयते। केनापि रोगेणाक्रान्तः कविः एतद्रचनया द्रागेव स्वास्थ्यं लेभे इति तेनाहं स्वमुखेन सूचितः। भगवता श्रीहनूमता रचनायामपि साहाय्यं कृतमिति कवेरनुभवः। अस्य 'प्रूफ' पठने सहायतां कुर्वाणा मद्धर्मपत्नी अपि स्वास्थ्यं लेभे। वस्तुतः भक्तिरसपरीतानां रचनानां कथन-श्रवण-पठन-मननादिभिः प्राणिनां कल्याणं भवत्येव।

'शरणागति-षोडशी' 'श्रीमन्नारायणेदं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम्' -इति मुकुटालङ्कृता स्तुतिर्वर्तते यत्र प्रतिश्लोकं भगवतः प्रपन्नार्तिहरत्वं गीयते। अत्रापि वृत्तं स्रग्धरा एव राराष्टि।

ये सहृदयाः अनयोः कृत्योरास्वादमनुवादमुखेन काम्यन्ते तेषां कृते आङ्ग्लभाषानुवादोऽपि कविना प्रदत्तः। अग्रिमे मासे धन्वन्तरिजयन्ती हनुमज्जयन्ती च मानयिष्येते; मन्ये उभयावसरे इमा रचनाः सहृदयानां मोदाय श्रेयसे च संत्स्यन्ति। श्रीसुन्दरराजमहाभागा अस्माभिर्भूयो भूयो नमस्यन्तेऽभिनन्द्यन्ते च। एतेषां रचनाभिः समृद्धमर्वाचीनसंस्कृतं स्वात्मानं धन्यं मन्यते।

डॉ. इलाघोषकृता 'अकालमृत्युः' आचार्यगणपतिशुक्ल प्रणीता 'क्षणिका' चेति द्वे रचने कारुण्यं चिन्तां च व्यङ्क्तः।

अनेनाङ्केन साकमर्वाचीनसंस्कृतं त्रयोदशवर्षाणि पूरयति। पाठकाः क्वचिज्जातास्त्रुटीः संशोधयितुं सादरमभ्यर्थ्यन्ते।

आर ६ वाणी विहारः
नयी दिल्ली ११००५९
१५.१०.१९९१

विदुषामाश्रवः
रमाकान्त शुक्लः (प्रधानसम्पादकः)

धन्वन्तरिं तमीडे

डॉ. रमाकान्तशुक्लः

(१)

आविर्बभूव योऽब्धेरमृतं घटे दधानः ।
पातुं जनानपथ्याद् धन्वन्तरिं तमीडे ।।

(२)

विष्णुस्वरूप आयुर्वेदस्य योऽस्ति कर्ता ।
भगवन्तमम्बुजाक्षं धन्वन्तरिं तमीडे ।।

(३)

आद्यं शरीरमास्ते धर्मस्य साधनं यत् ।
तद्रक्षितुं दिशति यो धन्वन्तरिं तमीडे ।।

(४)

चरकाय सुश्रुताय प्रथिताय वाग्भटाय ।
यः प्रेरणां प्रदत्ते धन्वन्तरिं तमीडे ।।

(५)

अद्यापि यस्य भक्ता अष्टाङ्गमाचरन्तः ।
स्वस्थं जगद्विदधते धन्वन्तरिं तमीडे ।।

(६)

'सर्वे भवन्तु सुखिनः, सर्वे निरामयाः स्युः'
इति देशना यदीया धन्वन्तरिं तमीडे ।।

श्रीहनूमत्पञ्चाशत्कर्त्रे

पुष्पगिरि-जगद्गुरुश्रीशङ्कराचार्याणां

शुभाशीर्वादः

श्रीसुन्दरराजः उन्नतप्रभुतायाम् वर्तमानः अपि भगवदनुग्रहेण मातापित्रोराशीर्वादमहिम्ना गुर्वनुग्रहेण च समधिगतामरवाणी परिचितिः उभयश्रीर्विराजते ।

सुन्दरहनुमदुपासकोऽयं विद्याविनीतः सहृदयः सरसकविताश्रीः विराजते । "हनुमत्पंचाशत्" नामकं हनुमत्स्तोत्रं रचयन् अयं सरसकविः अद्य सार्थकनामा संजातः।

अत्र स्तोत्रनायकः सुन्दरः । कविता सुन्दर-रमणीया । कविरपि सुन्दरः । भावोऽपि सुन्दरसुमधुरमधुरः । स्तोत्रस्यास्य पठिती अपि सुन्दरो भवितेति कवेराशयोऽपि सुन्दरतमः ।

सर्वं सुन्दरं सुन्दरतमम् ॥

सुन्दरकाण्डाधिनायकस्य सुन्दरहनूमतः महावीर्याणि स्तोत्रेऽस्मिन् प्रस्तुतानि । यथोचितं वर्णितानि च । तानि न केवलं साहितीमर्यादामेव, अपितु, उपासनासम्प्रदायादिकमपि परिपुष्णन्ति ॥

शब्दार्थालंकारैः अलंकृतमिदम् विलसतु ।

"बुद्धिर्बलं दशो धैर्यं । निर्भयत्वमरोगता ।

अजाड्यम् वाक्पटुत्वं च । हनुमत्स्मरणाद् भवेत् ॥"

इति " प्राचीनतममिदं वृद्धानुशासनं स्तोत्रस्यास्य पठनेन सिद्ध्येदित्याशास्महे। शुभं भवतु ।

पुष्पगिरिः

४.६.१९९१

RANGANATH MISRA
CHIEF JUSTICE

SUPREME COURT OF INDIA
NEW DELHI

22nd April,1991

FOREWORD

Anjaneya is the emblem of *bhakti* in its fullest grandeur. He tore open his chest to show to the world that the Master's name was engraved within.

Indian mythology is replete with the supernatural deeds of Maruti. In childhood he had once leapt on to the rising sun mistaking him to be a ripe fruit; he ransacked the golden city of Ravana when he was infuriated by his master being disgraced; he lifted the whole mountain when he had been asked to pick up the herb for Lakshman's treatment.

Hanuman is the Indra-in-waiting. He is perhaps the only exception-himself a *dasa* of the Lord-being held in great esteem and veneration and worshipped as a god. Temples to him have been raised in every nook and corner of this country and abroad too.

Ashukavi Sundararajan is known to me for years. My eldest brother who is no more and the author were very friendly and Sanskrit was their bond. I had occasion to see his revered father both in Orissa and at Thanjavur-his abode. The author's father is a great Sanskrit scholar and a poet of eminence. In Sundararajan the element is in-born perhaps in his genes. He does not labour to compose from within thoughts gush out in beautiful verses-like mother Ganges springing out of Gangotri, the Himalayan point of origin.

Hanumat Panchasat is the collection of fifty verses which bring out every aspect of *Pavani*. The métre is a very special one, meant for the bhakta to sing the hymns of praise and ask for the boon.

Hanuman Chalisa has been in large circulation in this country. Perhaps soon the Panchasat will also get into wide circulation. *Bhakti* does not require language for expression but expression helps bhakti to get into convenient form for delievery at the ultimate point.

The author has several divine experiences which are assuring evidence of he himself being a *bhakta*. May the benefits indicated in the ultimate verses be showered on all those who read, hear and disseminate the praises of Anjaneya !

Sd.

(Ranganath Misra)

आमुखम्

अखिलभुवनजन्मस्थेमभङ्गादिलीलस्य भगवतः श्रीमन्नारायणस्य लीलाः देवैरपि दुर्विज्ञेयाः अतिसीमितबोधशक्तयः केवलं मनुष्यभूताः वयं कथं वा ताः अवेतुं शक्नुयाम? तस्य लीलास्वियमन्यतमा यत् भक्तंमन्येन क्षुद्रकविना निमित्तभूतेन मया स स्वेनानन्यस्य स्वस्मिन्ननन्य-साधारणभक्तिभावभरितस्य पवननन्दनस्य स्तोत्रमिदं स्वस्मै स्वप्रीतये स्वयमेवं कारितवान्।

कथमिदं जातमिति ज्ञातुं भावुकाः अवश्यं कुतुकाः स्युः। द्वित्रवर्षेभ्यः प्राक् केनाप्यपरिच्छिन्नेन रोगेणाक्रम्यमाणोऽहमतीव अस्वस्थोऽभूवम्। बहुधा प्रयतमानैः बहुभिरपि भिषग्भिः न रोगस्य निदानमवगतम्। तेषां चिकित्साऽपि ततः फलप्रदा नाभूत्। वर्धमानरोगव्यथोऽप्यहं भगवति श्रीमन्नारायणे समर्पितभरः तस्यैव संकल्पेन लोकानां सर्गस्थितिप्रलयाः संभवन्तीति जानानः तत एव मद्रक्षणभरो मद्रक्षणफलमपि तस्यैव धुरो न ममेति दृढमतिः तिष्ठामि।

एकदा कश्चन योगी महापुरुषः परिपक्वमतिः तेजस्वी ज्ञानशीलवयोवृद्धः श्रीसीतालक्ष्मणहनुमत्समेतश्रीरघुनन्दनपरब्रह्मणि न्यस्तात्मा तदनन्यः परमवैष्णवो भुवनेश्वरमागतो मम मित्रस्य कस्यचन सदने कंचित्कालमतिष्ठत। तस्य दर्शनं प्राप्तुं मित्रेण चोदितस्सन् रुग्णोऽप्यहं गतवान्। प्रणिपतनपरोऽहं प्रसादसुमुखेन तेन स्पृष्टो मार्जितोऽनुगृहीतश्च। क्षीयमाणरोगवेगेन मयाऽप्यनुपदमगवतं यत् भक्तपराधीनः प्रभुः सुविदितमदस्वस्थावस्थः देशिकादेशकांक्षित्वं स्वं प्रकटयन् तस्य महात्मनः प्रार्थनया मम रक्षायै कृतसंकल्पः। अल्पेनैव समयेन कमपि श्रीहनूमद्भक्तं स एव साक्षात् श्रीहनूमन्तमिव मत्सकाशं प्रेषितवान्। स च श्रीमान् आञ्जनेयोपासकः अञ्जसा मां रोगशान्तये श्रीमारुतिपूजादिकमन्वष्ठापयत्। मयाऽपि कालक्रमेण रोगनिवृत्तिः उल्लाघत्वं, यथापूर्वं स्वास्थ्यमपि प्राप्यन्त। परमकारुणिकस्य परब्रह्मणः श्रीमन्नारायणस्य तथा तदादेशवशेन मां परित्रातवतो वायुपुत्रस्य प्रतिपदं अञ्जलिं तथा स्तवनमन्तरेण अन्यत् किं वा प्रत्युपकर्तुं मया शक्येत।

मम पितृपादाः आशुकविसार्वभौमाः विल्लूर श्रीनिवासराघवाचार्यस्वामिनः एकदा मामुक्तवन्तः यत् वत्स! कविः कश्चित् यदा किमपि वृत्तमवलम्ब्य रचितैः पद्यैः भगवन्तं स्तौति तदा वृत्तफलानुसारेण अप्रार्थितेनापि भगवता तस्मै अनुगृह्यते। एतादृशं खलु वृत्तस्य माहात्म्यम्। स्रग्धरावृत्तेन स्तुतौ कृतायां स्तोतुः रोगनिवारणं सेत्स्यतीति।

पुरा कुष्ठरोगपीडितो मयूरकविः स्रग्धरावृत्तविरचितश्लोकशतयुतेन सूर्यशतकाभिधेन स्तोत्रेण भगवन्तं भास्वन्तं संस्तुत्य रोगमुक्तो बभूवेति विदितचरमेव सर्वेषाम्। "आरोग्यं भास्करादिच्छेत्" इति वचनं तेन सत्यापितम्। विषधरव्याधिदेवाधिपीडानिवारणाय कवितार्किकसिंहाः श्रीनिगमान्तमहादेशिकाः स्रग्धरावृत्ते गरुडपञ्चाशदाख्यां स्तुतिं विरचितवन्त इति विद्वांसो विदन्त्येव। तथा दाक्षिणात्यः परमवैष्णवः श्रीकूरनारायणनामको मुनिः आमयनिवृत्तये [illegible]

श्रीसुदर्शनस्य स्तुतिमेकां स्रग्धरावृत्ते श्लोकशतेन विरचय्योल्लाघभूतः। तच्च स्त्रोतं श्रीसुदर्शनशतकमिति प्रथितम् । श्रीसुदर्शनशतकस्य सर्वरिपुनाशकत्वे महती शक्तिरस्तीति मम तातपादैः उपपादितम्। एकदा दक्षिणापथे श्रीराजगोपालस्वामिसनाथे विल्लूरनाम्नि अस्मद्ग्रामे यदा मम पितामहपादाः जीविताः आसन् तथा श्रीसुदर्शनशतकपठनेनैकमाश्चर्यमघटतेति तातपादैरुक्तम् । ते तदा बालकभूताः पितामहपादानां सविधे अतिष्ठन्। ग्रामे पितामहपादानां प्रतिपन्थिनः केऽपि तान् विनाशयितुं कमपि तान्त्रिकमाहूय तन्त्रप्रयोगेन अस्मद्गृहोपरि पुरीषवर्षमश्मवर्षञ्च अकारयन्। अकस्मात् पतन्तीं अश्मपुरीषवृष्टिं दृष्ट्वा अनाकुलाः पितामहपादाः पार्श्वस्थितान् पितृपादानूचुः "वत्स ! मा भैषीः। त्वं धीरस्थिरो भूत्वा श्रीसुदर्शनं ध्यायन् श्रीसुदर्शनशतकं पठ। अहमपि ध्याननिष्ठो भवामि। पश्यं किं भवतीति।"श्रीसुर्दशनशतकपांठः प्राचलत्। अचिरेणैव वृष्टिरशाम्यत्। स च तान्त्रिको धावन् आगत्य पितामहपादानां पादयोः "त्राहि त्राहि" इति क्रन्दन्नेव पतितः। केन चोदितः किमकरोदिति च सर्वं स्वयमाचख्यौ। एतादृशी खलु शक्तिरपूर्वा श्रीसुदर्शनशतकस्य।

क्षुद्रस्य जन्तोः मम कृते रोगनिवारणाय महती खलु कृपा दर्शिता भगवता तदादेशवशंवदेन पवनतनयेन च। केवलमात्मसमर्पणं विना किं प्रत्युपकर्तुं वा उपहारयितुं वा शक्यते। इदमेव मनसि विवर्तयन् विचिन्तयन्नपि अहं एवं निरधारयं यत् ममेव प्रपन्नानां अन्येषामपि पूजा- स्तोत्रादिकेन प्रीतः वातात्मजः यथा रोगापनयनं करिष्यति तथा प्रयतितव्यम् । स्रग्धरावृत्ते रोगनिवारणाय श्रीमन्तं हनुमन्तं प्रार्थयितुं न किमपि स्तोत्रं एतदवधि विरचितमिति पश्यता मया श्रीहनूमत्पञ्चाशदियं विरचिता।

श्रीहनूमत्पञ्चाशतमिमां पठन् यः कोऽपि भक्त्या तदनुग्रहं प्रार्थयेत, तस्य रोगप्रशमनं पूर्ववत् स्वास्थ्यं च सिद्ध्येत्। तद्वीक्षया स्तुत्यामस्यां रोगनिर्मूलनशक्तिः निक्षिप्तेति निश्चप्रचं वक्तुं शक्यते। अत एव फलश्रुतौ मया घुष्टम् ;

एतां पञ्चाशतं यः पठति हनुमतः प्रश्रितो वा शृणोति
भक्त्या तात्पर्यमस्य प्रवचनविधिना श्रावयत्यन्यभक्तान्।
तद्दृष्ट्या कुष्ठयक्ष्मोदरहृदयशिरःकर्कटादीन् स रोगान्
उल्लंघ्योल्लाघभूतः सुखमनुभविता शश्वदुल्लासशीलः।।५७।।

अस्मिन् स्तोत्रे श्रीमता मारुतिना श्रीरामार्थे कृतानि आश्चर्यमयानि कृत्यानि वर्णितानि। तस्य वाक्कौशलं, वीर्यं, तेजः, शौर्यं, कार्यसिद्धिपरत्वं राजतन्त्रकौशलं, कर्तव्यपरायणत्वं, स्वामिभक्तिः, ब्रह्मचर्यं, नयो, विनयः, कथाकारत्वं, इत्यादीनां गुणानानपि पृथक् पृथक् वर्णनं कृतम्। श्रीहनुमतः विचित्रैः कृत्यैः श्रीमद्रामायणमेव स्वादीयो भवति इत्यभिप्रायं प्रकटयता मया तृतीयश्लोके तृतीयपादे "स्वादीयस्सद्वदीयैः प्रभुचरितमहो भाति कृत्यैर्विचित्रैः" इति कथितम्।

सप्तविंशे श्लोके अक्षवधं वर्णयता मया क्षकारस्य प्राचुर्येण अनुप्रासः कृतः। अक्षः क्षकारस्य अभावं सूचयति। तस्य अभावः अर्थात् तस्य वधः क्षकारस्य प्राचुर्यं जनयिष्यति चेत् तत् युक्तमेव ननु। तत एव अक्षवधवर्णनश्लोकः क्षकारपूर्णः कृतो

यथा,

"अक्षं दक्षं समक्षं क्षतिकरविशिखान् लक्षयित्वा क्षिपन्तं

वक्षस्यक्ष्णोः क्षणाय क्षयमयमनयन् सक्षमस्स क्षमोऽपि।

रक्षो दक्षं विपक्षक्षपण इदमुपेक्ष्यं नहीत्यक्षिणोत्तं

क्षिप्रं क्षिप्त्वाऽन्तरिक्षात्क्षितिमधि हनुमान् विक्षताद्रक्षतान्नः।।

श्रीरामपरवर्तिकालेऽपि चिरञ्जीविना श्रीहनुमता श्रीकृष्णेन कृतं युद्धं, श्रीभीमं प्रति कृतोऽनुग्रहः, कुरुक्षेत्रे श्रीपार्थस्य रथाग्रे ध्वजे स्थित्वा श्रीगीताचार्यतः गीता-श्रवणं,श्रीतुलसीदासेन हिन्दीरामायण (रामचरितमानस) प्रणयनम्, इत्यादीनि च वर्णितानि।

श्रीरामायणमहामालारत्नभूतो हनुमान् श्रीरामायणपारायणकाले प्रथममेव अधोदत्तैः श्लोकैः संस्तुत्य प्रणम्यते इति सर्वे जानन्ति।

"गोष्पदीकृतवाराशिं मशकीकृतराक्षसम् ।

रामायणमहामालारत्नं वन्देऽनिलात्मजम् ।।

अञ्जनानन्दनं वीरं जानकीशोकनाशनम्।

कपीशमक्षहन्तारं वन्दे लंकाभयंकरम्।।

मनोजवं मारुततुल्यवेगं जितेन्द्रियं बुद्धिमतां वरिष्ठम्।

वातात्मजं वानरयूथमुख्यं श्रीरामदूतं शिरसा नमामि।।

उल्लङ्घ्य सिन्धोस्सलिलं सलीलं यः शोकवह्निं जनकात्मजायाः।

आदाय तेनैव ददाह लंकां नमामि तं प्राञ्जलिराञ्जनेयम्।।

आञ्जनेयमतिपाटलाननं काञ्चनाद्रिकमनीयविग्रहम्।

पारिजाततरुमूलवासिनं भावयामि पवमाननन्दनम्।।

यत्र यत्र रघुनाथकीर्तनं तत्र तत्र कृतमस्तकाञ्जलिम्।

बाष्पवारिपरिपूर्णलोचनं मारुतिं नमत राक्षसान्तकम्।।"

अत एव तस्य स्तोत्रे रामायणकथा विशेषेण वर्तिता। तेन प्रीतो मारुतिः पठतां शृण्वतामपि सर्वाभीष्टसिद्धिं रोगनिवृत्तिमपि दास्यतीति दासस्य मे न कोऽपि सन्देहः। सुन्दरकाण्डाधिनायकः खलु स कपि। अतः एव मयोक्तमन्ते,

"सुन्दरराजग्रन्थितं सुन्दरकाण्डाधिनायकंस्तोत्रम्।

सुन्दरमेतत्पठिता नन्दति पुरुषः सदा स्वस्थः।।

इतिः अनेन स्तोत्रेण स्वदासविषयमधिकृत्य कृतेन भगवान् श्रीसीतालक्ष्मणसमेतो रघुनन्दनोऽपि प्रीयेत। श्रीहनूमदुपासकाश्च

हनुमतस्स्तुतिरित्येनामाद्रियेरन्। पण्डितजनोऽपि दोषानलक्षयन् स्तोत्रेणानेन नन्दिष्यतीति विश्वसिमि। सर्वं शुभमस्तु। सर्वेषां सज्जनानां समस्तकल्याणप्राप्तिरस्तु। विशिष्य परमप्रीतेन पवनतनयेन तेन स्वयं प्रीतेन श्रीसीतालक्ष्मणसमेतश्रीरघुनन्दनपरब्रह्मणा च सर्वत्र मंगलं भूयात्।

(२)

अनेन ग्रन्थेन साकं अन्यदपि मया विरचितं ''शरणागतिषोडशि '' नामकं स्तोत्रकाव्यमेकं मुद्रितम्। भगवति श्रीमन्नारायणे न्यस्तभाराः न्यासविद्यावेदिनः शरणागतरक्षणे तस्य तत्परत्वं जानन्तः श्रीमद्भगवद्गीतायां शरणव्रज्याविषये तेनैव श्रीमन्तमर्जुनं प्रति कृतस्य अन्तिमोपदेशस्य सूक्ष्मं तात्पर्यमपि अवगतवन्तः अनेकानि पुराणेतिहासाख्यानकानि तस्य प्रपन्नरक्षणव्रतं प्रतिपादयन्ति उद्धृत्य मया दर्शितानि अवश्यं रस्येयुरिति अभिप्रैमि। भगवतः प्रहरणादियोगः निरर्थकः तद्धारणं तु प्रपन्नरक्षणार्थैवेति श्रीमता निगमान्तदेशिकेन स्वरचिते अभीतिस्तवे एवमाख्यायि-

''अपार्थ इति निश्चितः प्रहरणादियोगस्तव
स्वयं वहसि निर्भयस्तदपि रंगपृथ्वीधर।
स्वरक्षणमिवाभवत्प्रणतरक्षणं तावकं
यदात्थ परमार्थविन्नियतमन्तरात्मेति ते।।''

अतः कामक्रोधमोहमदमात्सर्यादिपञ्चमहापातकक्रूरेभ्यः प्रपन्नान् रक्षितुं, क्रमेण शार्ङ्गनन्दककौमोदकिपाञ्चजन्यसुदर्शनानि पञ्चायुधानि स बिभर्ति इति मया चतुर्दशे श्लोके उत्प्रेक्षा कृता। श्रीमता निगमान्तदेशिकेनैव श्रीयतिराजसप्ततौ श्रीमतः रामानुजस्य श्रीविशिष्टाद्वैतप्रसारणाय बाल्ये यौवने तथा वार्धक्येऽपि यादवप्रकाशचोलराजादिभ्यः उत्पन्नं भयं दूरीकुर्वद्भिः श्रीमुरारेः पञ्चायुधैरेव संवर्धनमभूदिति च उत्प्रेक्षितम्, यथा

''अपृथक् प्रतिपन्नयन्मयत्वैः ववृधे पञ्चभिरायुधैर्मुरारेः।''

एतत्स्तोत्रं श्रीमन्नारायणभक्तिप्रवणानां हृद्यं भविष्यतीति विश्वसिमि। तत्र दोषमपश्यन्तः मामुदारधिया ते अनुगृह्णीयुरित्यपि दृढं विश्वसिमि।

इति

श्री भगवद्भक्तचरणरेणुपरमाणुः

भुवनेश्वरम् सुन्दरराजः।

१.५.१९९१

।।श्रीहनूमत्पञ्चाशत् ।।

(श्री श्रीसुन्दरराजः)

SRIHANŪMAT PANCAŚAT

(Shri S. Sundararajan)

श्रीमान् धीमान् हनूमानसमसमधिकः कीर्तिमान् भक्तिमान् श्री-
रामे श्रीराम रामेत्यनवरतरतो नामसंकीर्तने यः ।
सीमातीतोऽभिरामो विलसति महिमा यस्य रोमाञ्चकारी
क्षेमस्तोमं स कामं गमयतु नमतः श्रीसमीरात्मजो नः ।। १ ।।

May Shri Hanuman, the son of Wind God who is glorious, wise and famous and who is without an equal or superior and who is devoted to Lord Shri Rama and is always engaged in chanting the name of Lord as "Shri Rama, Rama" and whose boundless and enchanting greatness causes goose flesh, give plenty of well-being to those who worship him.

ओमित्युक्त्वा नमोऽतस्तदनु भगवतेऽप्याञ्जनेयाय चाथ
शब्दं चान्ते चतुर्थ्यां 'स महदिति बलं यस्य' जातं समस्य ।
इत्थं सृष्टं तमष्टादशपरिगणितैरक्षरैरक्षहन्तुः
मन्त्रं सर्वेष्टसिद्ध्यै हुतवहदयिता चूडमाम्रेडयामः ।। २।।

Beginning with "*OM*" following it by "*Namah*" and then adding "*Bhagavate Anjaneyaya*" alongwith the addition of "*Swaha*", the Wife of Fire God, at the end, the eighteen lettered Mantra of Shri Hanuman, the slayer of Aksha is formed, which we repeatedly chant to get all that we desire.

वीरो यः केसरीति त्रिभुवनविदितस्तस्य राज्ञोऽञ्जनायाम्
पत्न्यां श्रीरामहेतोरसमजनि तनयो मारुतस्यौरसो यः ।
स्वादीयस्तद्यदीयैः प्रभुचरितमहो भाति कृत्यैर्विचित्रैः
सद्यो नुद्यादवद्यं कलिबलकलितं केसरिक्षेत्रजो नः ।। ३ ।।

May the Kshetraja son of Kesari, the warrior king wellknown

in the three worlds, having been born of his wife Anjana through Wind God for the assistance of Lord Rama, whose wonderful exploits add spice to the story of the Lord himself, remove all the faults in us arising through the influence of "Kali" immediately.

अत्रस्तो जातमात्रः फलमिति कलयन् मित्रमाहर्तुकामः

पुत्रो वायोः पुराऽभ्रं वियति कृतरयः पुप्लुवे यः प्लवङ्गः ।

स त्रायाद् वृत्रजेत्रा तदनुकृतहनुर्वज्रपातेन डिम्भः

पित्रा संस्तम्भ्य लोकान् वरममरगणाल्लम्भितो जृम्भितेन ।। ४ ।।

Mey the monkaey son of Vayu, who fearlessly jumped into the sky immediately after his birth to catch hold of Sun thinking that it was a fruit and who was struck by Lord Indra with his thunderbolt on the cheek and thereby got an elongated cheek and who was the recipient of several boons from Gods, thanks to his angry father, who stopped blowing, and created a breathing problem for all the worlds, protect us by his growth.

एकस्सन्नद्वितीयः श्रुतिषु तिसृषु यः पण्डितश्चातुरास्य-

प्रीत्या पञ्चत्वहीनस्स पवनतनयः षड्गुणस्सप्तसप्तेः ।

शिष्योऽष्टांगी नवव्याकरणचरणमती रामभक्तः परं नः

दिश्यादायुस्सुदीर्घं दशलपनरिपुर्भाग्यमारोग्यभोग्यम् ।। ५ ।।

May, the son of Pawan (Wind God), who is ONE without a SECOND, who is well versed in the THREE Vedas, blessed by the FOUR faced Brahma as deathless (i.e.), without panchatva or becomming Five and endowed with the SIX divine qualities, who is the disciple of SEVEN Horsed (Sun God) and who practises the EIGHT pronged yoga and well versed in the NINE grammers and who is the enemy of TEN headed Ravana and who is devoted to Lord Rama, give us long life and prosperity to be enjoyed with good health.

सुग्रीवेणावलोक्याग्रजभयचकितेनात्मना पञ्चमेन

तूणीबाणासनेद्धौ विपिनमुपगतौ रामरामानुजौ तौ ।

शंकातंकाकुलेन प्रणिधिरिव तयोरन्तिकं प्रेषितो यः

शंकातंकापनोदं कलयतु कुशलो भिक्षुवेषो हनूमान् ।। ६ ।।

May Shri Hanuman, doning the attire of a mendicant, who was sent by Sugreeva, when he was living with his four associates in the Rusyamuk hill range, in fear of his elder brother (Vali) to meet Lord Rama and Laxmana carrying bow and arrow in the forests creating fear and suspicion in his mind, remove all fear and suspicion in us.

गत्वा सौमित्रिरामावथ विपिंनपथं तौ कथं वा किमर्थं
आयातावित्यनेकैरयममरगिरा मध्यमेन स्वरेण ।
सम्यक्शव्दप्रयोगोच्चरणविधियुतेनाद्रुतं चाविलम्बम्
प्रश्नैः पृष्टैः प्रतुष्टं रघुपतिमतनोद्वाग्मितां यस्स दत्ताम् ।। ७ ।।

May He who asked Lord Rama and Laxmana questons like how and why they happened to come to the forest in a level-pitiched voice in Sanskrit with proper pronunciation of words and a delivery which was neither too fast nor too slow and who through these questions pleased Lord Rama, bestow oratorical skill on us.

कञ्जाक्षौ रञ्जयन्तौ वनभुवमभितो मञ्जुलां व्यञ्जयन्तौ
संजानन् देवतुल्यौ रघुकुलतिलकौ कुञ्जरो यः कपीनाम् ।
युञ्जानस्तेन मैत्रीं व्यधित रविसुतेनाञ्जसा सञ्जयाय
युञ्जन् संजायतां नस्सहृदयसुहृदो रञ्जनायाञ्जनेयः ।। ८ ।।

May Shri Anjaneya, the giant among monkeys who discerned that the lotus eyed and charming brothers, who were moving in the forest were divine beings and brought about their union with Sugreeva immediately for the latter's success, provide us with good friends for our enjoyment.

वाली कालस्य यातो वशमिति महतो नैष शोकस्य कालः
पुत्रो राज्येऽभिषेच्यस्तव झटिति ततो मा चिरं राज्ञि रोदीः ।
तारामेवं वचोभिर्मृदुमधुरपदैस्सान्त्वयामास यस्सः
कर्तव्यं दुःखमध्ये कपिरिह कृपया तारयेत् कारयन्नः ।। ९ ।।

May the Monkey, who consoled Tara with his soft and sweet words, advising her not to endlessly mourn the death of Vali as it was necessary to immediately coronate the prince (Angada) for which the queen mother should not wait for long, make us do our

duty even in the midst of sorrow.

वर्षान्ते वानराणां दिशि दिशि पृतनां मैथिलीमार्गणार्थं
मर्षी स्याः प्रेषयेयेत्यथ समयमिमं रामचन्द्रेण कृत्वा ।
हर्षी विस्मृत्य भोगे लगति रविज इत्यस्य बुद्धिं स्खलन्तीं
कर्षन् साचिव्यकारी कलयतु हनुमान् नस्स मोहव्यपोहम् ।। १० ।।

May Shri Hanuman, who diverted the mind of Sugreeva, who was immersed in worldly pleasures and was forgetting the promise made by him to Lord Rama, that once the rainy season ended, he would send the army of monkeys in all directions to search for Sita and that he should wait till then, remove our mental illusions.

विश्वेषां शेवधिस्सन् दशवदनवधं कर्तुमत्रावतीर्णः
विश्वासं वायुपुत्रे नयविनयवति प्राप्य रामोऽङ्गुलीयम् ।
विश्वासाय प्रियायाः रविसुतवचसा सोऽर्पयामास यस्मिन्
निश्वासे निर्गमिष्यत्यपि भवतु स नः कश्चनाश्वासहेतुः ।। ११ ।।

May the son of Vayu (the Wind God) in whom Lord Rama, Himself, being the protector of the worlds and an incarnate in the world to slay the tenheaded Ravana, placed His faith and deposited His ring for consoling His beloved, be the source of solace for us at the time when we breathe our last.

सीतान्वेषाय विष्टान् बिलमथ तिमिरेणावृतं विन्ध्यशैले
भीतान्निष्क्रान्त्यशक्तान् सदयमनुचरांस्तारयिष्यन् गुहायाः ।
सूनुर्वाय्योर्वचोभिर्मयदुहितृसखीं सूनृतैर्योऽन्वनैषीत्
जातेभ्यस्संकटेभ्यो भवतु स भगवान् याचितो मोचनाय ।। १२ ।।

May the wise Hanuman, who took pity on fellow monkeys in the dark cave in Vindhya mountain, which they had entered in search of Sita and from where they could not come out and were, therefore, afraid and who with a wiew to pull them out beseeched the companion of Maya's daughter (Swayamprabha) with truthfulwords, protect us in times of crisis, when we seek his protection.

सुग्रीवाज्ञा-विरोधं कलयति युवराज्यंगदे वालिपुत्रे ।

तेनानीके कपीनामपि च विचलिते यस्त्वयं वायुपुत्रः ।
साम्ना भेदेन रामानुजविशिखभिया भेदयित्वाथ धर्म्ये
कर्तव्येऽचूचुदत्तद् दिशतु स हनुमान् नैपुणं राजतन्त्रे ॥ १३ ॥

May Shri Hanuman, the son of Vayu (the Wind God) who saw the rebellion in the army of monkeys caused by Prince Angada, the son of Vali, who was critical of Surgeeva and effectively quelled it using "Sama", "Bheda" and by instilling fear of the arrows of Laxmana in the monkeys, give us practical sagacity.

तुंगं माहेन्द्रशृंगं घनवनशिशिरं धातुभिर्नैकरंगं
त्वंगत् पादाभिघातैः श्वसितमिव दधन्निर्गतद्भिर्भुजंगैः ।
भंगाद् ग्राव्णां क्षरद्भिर्वमदिव रुधिरं धातुरागैर्विधाय
पिङ्गाक्षो जृंभमाणो जलनिधितरणे तारणं नस्तनोतु ॥ १४ ॥

May the Monkey, who swelled at the time of crossing the ocean and stood on the tall peak of Mahendra Parvat, cool with dense forests and colourful with mineral rocks, stamping on it and making it take a deep breath as it were through the hissing of snakes, exiting from it and vomitting blood as it were through the fall of coloured and broken mineral rocks, help us in crossing over (the Sansara).

ध्यात्वा श्रीरामपादौ क्षणमचलवदास्थाय माहेन्द्रमौलौ
बद्ध्वा रामांगुलीयं दृढमथ वसने प्रस्थितो वायुसूनुः ।
पारावारस्य पारं परमुरुतरसा यातुकामस्सकामं
पारावारस्य पारं गमयतु नमतो घोरसंसारनाम्नः ॥ १५॥

May the son of Vayu (the Wind God), who jumped to cross the ocean with great speed after meditating on the feet of Lord Rama, standing still for a moment on the top of the Mahendra Parvat and after tying the ring of Rama firmly on to his clothe, help us, who worship him to reach the other shore of the fierce ocean called "Sansara".

अद्रेस्तद्रूपधारी गगनमुपगतोऽह्नाय तीर्त्वा समुद्रं
क्षुद्राकारः प्रविष्टो दशमुखनगरी रौद्ररक्षः प्रतिष्ठाम् ।

निद्राहीनां निरन्नां पतिविरहकृशां रामभद्रस्य पत्नीं
मुद्रादानप्रतीतामतनुत हनुमान् यस्स भद्राणि दिश्यात् ।। १६।।

May Shri Hanuman who stood on the top of Mahendra Parvat and sprang into the sky and quickly crossed the ocean and entered the abode of the cruel demons in the capital of Ravana, taking a tiny form and also met the sleepless and fasting wife of Lord Rama, emaciated through separation from her husband and reassured her with the ring of Lord Rama, give us plenty of good tidings.

गत्योत्पत्यातिवर्त्य स्वपितरमपि चरद् व्योम्नि वायोरपत्यं
प्रीत्या दृष्टं प्लवंगैर्जलनिधितरणे चारणैश्च प्रणत्या ।
भीत्या दैत्यैर्विनीत्या सुरवरनिवहैर्योगिभिश्च प्रसत्त्या
स्तुत्या तन्नः प्रसन्नं कुभिषगविषयं शातयेद्वातरोगम् ।। १७ ।।

May the son of Vayu (the Wind God) who got into the sky and moved at a speed greater than his father and who was seen by the fellow monkeys with affection, spies with respect, demons with awe, Gods with humility and the Yogis with grace, remove all diseases caused by wind in us which can not be comprehended by earthly doctors, after being pleased by our invocation.

तातस्याथाधमर्णं गिरिवरमुरसाऽऽहत्य मैनाकमब्धौ
छायाग्राहेण विघ्नं पथि स विदधतीं सिंहिकां सूदयित्वा ।
नागानां प्रीणयित्वा सविनति सुरसां मातरं वातजातः
पारं यातोऽन्तरायान् पथि स निपतितानन्तरा हन्तु नन्तुः ।। १८ ।।

May the son of Wind God, who reached the other shore of the ocean after hitting the Mainaka mountain, the associate of his father in the sea with his chest thinking him to be a obstacle in his way and slaying Simhika, the demoness who was creating hindrance on the way, by catching his shadow and after appeasing Surasa, the mother of serpents with his humility, remove all obstacles coming in the way of anyone who worships him.

लङ्कासंरक्षिणी सा रजनिचरपतेः राजधान्येव मूर्ता
मूर्च्छाकारिप्रहारं कमपि वितरता निर्जिता येन सद्यः ।

लङ्कामासन्ननाशां फलितमभिहितं व्रह्मणा प्राह यस्मै
भञ्ज्यात् प्राभञ्जनिर्नः सकलमविकलं विद्विषां दुर्गवर्गम् ।। १९ ।।

May the son of Pawan (the Wind God) who vanquished the demoness "Lanka", the protectress of the capital of Ravana with a mighty slap and who informed her that Lanka was going to be destroyed according to the prescience given by Lord Brahma, which was going to bear fruit, destroy all the forts of our enemies without any trace.

रामां रामस्य चिन्वन्निशिचरनगरे सद्मनो सद्म गत्वा
वामास्ता रावणेन प्रसभमपहृताः स्थापिताश्चावरोधे ।
श्यामायामे तृतीये विगलितवसनाः कामिनीरप्यवेक्ष्य
कामं कामस्य नायाद्वशमनिलसुतो नस्स पायादपायात् ।। २० ।।

May the son of Anil (the Wind God), who while searching for the wife of Rama in the capital of the demons, by jumping from house to house, saw the beautiful damsels brought and kept captive in his harem by Ravana lying nude in the late night hours and who inspite of all this did not fall a prey to lust, protect us in all dangers.

युद्धे क्रुद्धेन जित्वा बलजितमथ तं रावणेनापहृत्य
बद्धानीतावरुद्धास्सुरपुरवनिता वीक्ष्य शुद्धान्तरंगे ।
अद्धा शुद्धान्तरंगः क इह स भवितान्यत्र गांगेयभीष्मात्
बुद्धिश्रेष्ठाञ्जनेयादुत कथित इति त्रायतां वायुपुत्रः ।। २१ ।।

May the son of Wind God, who after seeing the celestial women brought and kept captive by Ravana in his harem after vanquishing Indra, the slayer of Bala in the war, still remained unruffled and who therefore got the praise that apart from Bhisma-the Gangaputra and the wise Ajaneya who else could be unperturbed in such situations, protect us.

हीनां रामेण सीतामुपवसनकृशां शिंशपावृक्षमूले
दीनां वीक्ष्यैकवेणीं मलिनपटधरां तर्जितां राक्षसीभिः ।

लीनः पर्णेषु रामं प्रभुमथ मनसा तं प्रशंसन् जगाम

यो नः श्रीतत्त्ववेत्ता प्रदिशतु परमं तस्य तत्त्वस्य बोधम् ।। २२ ।।

May he, who after seeing poor Sita separated from Rama sitting under the Simsapa tree, emaciated by fasting and wearing a dirty saree and with a single plait and being threatened by the demonesses, himself sitting concealed in the leaves of the tree, thought of Lord Rama at once and was full of praise for Him and got the knowledge of Sri Tattwa,bestow that knowledge on us.

मासौ द्वावेव कृत्वा समयमपगते रावणे तर्जयित्वा

त्रासं याऽऽसाद्य वेण्युद्ग्रथनकरणतो मैथिली मर्तुकामा ।

प्राणे प्रत्यायिताऽभूत् प्रभुचरितमथोद्गीय वायोस्सुतेन

प्रीतिस्फीतः कपिस्सः प्रणिपतनपरान् प्रीणयन् प्राणयेन्नः ।। २३ ।।

May the monkey who reassured Sita by singing the story of Rama when she was crestfallen after Ravana gave her an ultimatum of two months and threatened her and when because of the fear she was going to commit suicide by tying her own fleece around her neck, enliven us, through welling affection towards us.

राक्षस्या स्वप्नदृष्टं रघुपतिविजयं वर्णयन्त्या प्रसन्ना

ताभिर्नोक्ताऽपि सीता भवशरणमिहेत्यास तासां तथा सा ।

अव्याजेनानुकम्पामपचरणपरेऽप्यादधानामतोऽम्बां

व्याजापेक्षं स जानन् प्रभुमतिशयिनीं पातु नः पावमानिः ।। २४ ।।

May the offspring of Wind God who knew that Mother Goddess was greater than the Lord Himself as the Lord needed as excuse to give us his blessings while the ever compassionate Mother gave it without waiting even for an excuse, as it was clear from the refuge she offered to the demonesses, even when they did not seek for it as she was pleased with the narration of the dream by one of them (Trijata) about the victory of her husband over Ravana, protect us in all respects.

रामस्सौमित्रिणा मे परमथ विरहात् क्व क्व यातश्च किं किम्

चक्रे सुग्रीवसख्यं कथमगमदिति ब्रूहि सर्वं कपे त्वम् ।

एवं भूयश्च भूयो जनकतनयया चोद्यमानेन येन

संश्रा व्याऽऽश्वासिताऽभूदनयमपनयत्वाञ्जनेयस्स्वयं नः ।। २५ ।।

May Shri Anjaneya, who on being questioned by Sita, who wanted to know where all Rama and Laxmana went after her separation and how they secured the friendship of Sugreeva, narrated the facts and reassured her, remove all immodesty from us.

मत्तुल्या मद्विशिष्टा अपि बहुकपयः सन्ति सैन्ये कपीनां

मत्तो न्यूनो न कश्चित्तव पतिरिह तै रावणं जेष्यतीति ।

प्रोच्य प्रत्याययिष्यन्निव च रिपुबलं तत्समक्षं हनिष्यन्

रक्षोऽशीतिं तमक्षं सचिवसुतगणं योऽवधीत् सोऽवताद्नः ।।२६।।

May he who told Sita that there were many monkeys who were equal to him or greater than him in the army of monkeys and there was no monkey inferior to him in might in the army and that her husband would easily vnquish Ravana and who with a view to demonstrate his might to her satisfaction killed the eighty demons, prince Aksha and the sons of Ministers in front of her, protect us.

अक्षं दक्षं समक्षं क्षतिकरविशिखान् लक्षयित्वा क्षिपन्तम्

वक्षस्यक्ष्णोः क्षणाय क्षयमयमनयन् स क्षमस्स क्षमोऽपि ।

रक्षो दक्षं विपक्षक्षपण इदमुपेक्ष्यं न हीत्यक्षिणोद्यः

क्षिप्रं क्षिप्त्वान्तरिक्षात् क्षितिमधि हनुमान् विक्षताद्रक्षतान्नः।।२७।।

May Shri Hanuman, who seeing the skill of Aksha, in front of him, aiming his killer arrows at his chest and eyes, did not for a moment slay him out of infinite patience, though capable and after seeing that if Aksha was neglected, he was capable of destroying his enemies, lifted him and threw him on the earth from the sky and killed him, protect us from any injury or loss.

इच्छन् ब्रह्मास्त्रबन्धं त्रुटयितुमधुना रावणेः पारयामि

गच्छन्नेवागतोऽहं किमपि तव हितं रावण व्याजिहीर्षुः ।

स्वच्छन्दं स्वच्छमेवं तमयमभिदधत् पुच्छपीठाधिरूढः

पुच्छेनेच्छाविहारः प्रहरतु हनुमान् क्षात्रवान् शात्रवान्नः ।। २८ ।।

May Shri Hanuman who told Ravana that he had just come to see him before going back and that he could break the bondage of "Brahmastra" effected by Indrajeet then and there and that he had come only to advise him about what was good for him, himself sitting on a pedestal constructed by coiling his own tail, destroy all the enemies with his valour and with the free lash of his tail.

वाले तैलेन सिक्ते पिचुपटवलिते दीपिते यातुधानैः

ज्वालामालाकुलोग्निर्न जनकसुतया शापितो यं तताप ।

लंकायां राक्षसेन्द्रानुजगृहरहितं येन दग्धं समस्तं

दिग्धां स्निग्धो विदग्धः पवनज इह नो ज्ञानदुग्धेन मुग्धान् ॥२९॥

May the wise son of Wind God whom the raging fire in his tail. which was lit by the demons, tying cotton clothes and drenching it with oil, did not burn because of the request of Sita and who burnt everything in Lanka except the house of Vibhisana, nourish us, foolish beings, with the milk of wisdom, out of his affection.

लंकां लांगूलदग्धां निशिचररुदितैराकुलामाकलय्य

प्रत्यावृत्याम्बुराशेस्तटमधि हनुमान् वानराणामनीकम् ।

निष्पन्दं जातकौतूहलमवहितधि श्रावयामास सर्वां

आमूलात् स्वां कथां यः प्रदिशतु स कथाकारपारीणतां नः ॥३०॥

May Shri Hanuman, who returned to the army of monkeys on the other shore of the Ocean after burning Lanka and creating a stampade among the demons of Lanka and narrated his exploits from the beginning and kept the army spellbound, confer us with the skill of story telling.

दृष्टा सीतेति सा त्वामिदमवददिति श्रोत्रपीयूषमुक्त्वा

रामात् सर्वस्वभूतं रघुकुलतिलकाद्यः परिष्वंगमाप ।

विक्रान्तं यं समर्थं कपिमतिमुदिता मैथिली प्राज्ञमूचे

शृण्वन् रामायणं यो विचरति भुवनेऽद्यापि स त्रायतां नः ॥३१॥

May he, who after informing that Sita was seen and she conveyed this message to you, obtained from Lord Rama the scion of the dynasty of Raghu an embrace which was his all in return and whom Sita after being pleased called as an able,

efficient and intelligent person and who is even now roaming the world hearing Ramayan, may protect us.

यः शत्रोः रावणस्य स्वयमयमनुजोऽदेशकालागतोऽत्र
निग्राह्यो ग्राह्यतां न व्रजति कथमपीतीतरेषूचिवत्सु ।
धर्मात्मा देशकालागत इति वचनैर्हेतुमद्भिर्य ऊचे
चित्तं रामस्य जानन्नवतु स हनुमान् धर्मवित् कर्मभिर्नः ।। ३२ ।।

May Shri Hanuman, the knower of Dharma who knew the mind of Rama and said that Vibeeshana, who was personified Dharma had come at the right time and place while the others said he was the brother himself of Ravana and having come to join them at the wrong time and place should actually be punished and not accepted, protect us with his deeds.

कैलासं कम्पयित्वा वरमथ तपसा शम्भुमाराध्य लब्ध्वा
दम्भोलिं जम्भशत्रोः शलभमिव न यो लक्षते वक्षसि स्म ।
मुष्टिं तस्य प्रपात्योरसि दशगिरसस्तेन सद्योऽपनुद्यात्
साधु त्वं श्लाघनीयो रिपुरिति कथितो मारुतिर्भीरुतां नः ।। ३३।।

May Shri Maruti, who after giving a fist blow on the chest of the ten headed Ravana who had received boons by doing penance and devotion to Lord Siva after shaking up Mt. Kailasa, and who did not care for the blow by thunder bolt of Lord Indra on his chest, was told by Ravana that he was a praiseworthy enemy, may remove our cowardice

सानीकं जानकीशं रणभुवि पतितं मेघनादास्त्रविद्धं
ग्लानिं भूयो भजन्तं पतितमवरजं वीक्ष्य संजीवयिष्यन् ।
योनिं दिव्यौषधीनां हिमगिरिशिखराद्यस्स आनीतवान्नः
हानिं दात्री निहन्यात् तनुरुजमगदंकारभूतो हनूमान् ।। ३४ ।।

May Shri Hanuman, who after seeing the consort of Janaki along with his army felled in the battlefield by the astras of Meghanada, himself being more worried about his younger brother who was similarly felled, went and brought the hillock from Himalaya which is the origin of all celestial herbs with a view to bring them both back to life, remove all harmful pain from our

body acting as a physician.

वैकुण्ठे शेषनामा भुजगपरिवृढः श्रीपतेर्धूर्वहो यः
जातो रामावतारे दशरथतनयः प्राप्य रामानुजत्वम् ।
धृत्वा शक्त्याऽऽहतं तं युधि दशशिरसा दुर्वहं धूर्वहत्वं
व्यानग्यो वायुसूनुर्लघुमिह वहताल्लीलयाऽस्मद् धुरं सः ॥३५॥

May the son of Vayu, (the Wind God) who lifted Laxmana from the battle field after he was hurt by the shakiti of the ten headed Ravana, Lakshmana himself heing none other than the King of serpents called Adisesha who carries Sriman Narayana in Sri Vakuntha and who was born as son of Dasaratha during the Avatar of Rama, as his younger brother and thereby demonstrated the impossible feat of carrying the heaviest of weights, may carry our small weight also in a playful manner.

कुम्भादीन् यातुधानानथ युधि निधनं लम्भयन् योऽनिलस्य
डिम्भो गम्भीररूपो विधृतरघुवरो रक्षसां दम्भभेत्ता ।
अम्भोराशिं स तीर्त्वौषधिमुपहरन् जृम्भयां स्वान् बभूव
शम्भोरेवावतारोऽयमिति निगदितस्स्तम्भयेत् संभ्रमं नः ॥ ३६ ॥

May the off spring of Anil (the Wind God), who is desceribed as the incarnation of Rudra and who helped his colleagues in the war by killing demons like Kumbha and thereby destroyed the pride of demons, and who carried Lord Rama and who crossed the ocean and brought herbs, remove all our confusion.

मायासीतां समक्षं मघवजिदसिना दारितां मारिताञ्च
पुत्रो निध्याय वायोरथ रघुपतये दुःखमाख्यातुकामः ।
यो गच्छन् राक्षसेन्द्रावरजवचनतो वञ्चितं स्वं व्यजानात्
मायाव्याली स धुन्वन् स्वयमपनयताज्जायमानं भयं नः ॥ ३७ ॥

May the son of Vayu (the Wind God), who after seeing (Maya) Sita killed by Indrajit by cutting her with his sword in front of his eyes went to give the sad tidings to Lord Rama and learnt on the way from Vibishana that he was deceived, allay the fear generated in our minds by removing the snake of illusion.

मैथिल्या विप्रलम्भे रविसुतवचसा प्रेषयामास रामो
दूतं वातस्य जातं स जनकतनयां ज्ञातुमम्भोधिपारम्।
व्यापाद्यायोधने तं दशवदनमथ प्रेषयन्नाशुवार्ता
देव्यै दूतं पुनर्यं व्यधित स तनुतां संनुतः शं नतेभ्यः।। ३८ ।।

May the son of Wind God, who was earlier sent during his separation from Maithili by Lord Rama as prompted by Sugriva, as His emissary to Sita on the other shore of the ocean and was again sent by the Lord as His messanger to inform her after the slaying of the ten headed Ravana, give prosperity to us on being worshipped by us.

संसेव्याशोकवन्यां रघुपतिदयितां क्रूरवाग्राक्षसीनां
संहारं यश्चिकीर्षुस्सदयमभिहितस्सेविकास्स्वाम्यधीनाः।
संरक्षन्त्यस्तदाज्ञामदधत यदि तत् कोऽपराधोऽत्र तासां
संहार्या नेति देव्या कलयतु स दयां नन्तृषु क्षान्तमन्तुः।। ३९ ।।

May he, after paying obeisance to the consort of Lord Rama in Ashokavana desired to kill the cruelworded demonesses and who was told by Devi that they were servants and dependant on their master and whatever they did by way of carrying out the word of their master was not their mistake and so they should not be killed, be kind to those who worship him and overlook their mistakes.

आदिष्टो राघवेण प्रभुमपि जटिलं स्थण्डिले संविशन्तं
नन्दिग्रामे निविष्टं भरतमभिगतो ज्येष्ठभक्तौ सुनिष्ठम्।
दृष्ट्वा शत्रुघ्नजुष्टं रघुपतिपदवीदत्तदृष्टिं स भक्त-
श्रेष्ठं मेने नयज्ञो गमयतु विनयं वायुसूनुर्मनो नः।। ४० ।।

May the son of Vayu (the Wind God), adept in the art of diplomacy, on being ordered by Lord Rama proceeded to Nandigarm and saw Bharata who was ever worshipping his eldest brother and despite being a royal personage was doing matted hair and was sleeping on the floor along with Satrughna and was anxiously eyeing the road by which Rama was expected and concluded that he was the greatest of devotees, make our minds also humble end modest.

नाथस्याथाभिषेके नयनसरसिजस्यन्ददानन्दवार्षं
जानाना जानकी यं पतिमतिमतनोद्धारदानेन धन्यम्।
नित्यं सौमित्रिसीतासहितरघुवरं वन्दमानो हनूमान्
वश्यो दिश्यादवश्यं दिशमथ विदिशं व्यश्नुवानं यशो नः ।। ४१ ।।

May Shri Hanuman who at the time of the coronation of Lord Rama was sitting, with tears of joy flowing from his lotus eyes and whom Janaki knowing the mind of her husband, honoured with the gift of her garland and who is always seen worshipping Lord Rama with Sita and Laxmana, be accessible to us (by our devotion) and give us fame which would travel to the ends of all direcctions.

मोक्षं नाथप्रसादात् करगतमपि यो व्याक्षिपंस्तस्य गाथां
गायन् शृण्वंस्तदीयं चरितमयमवन्नापदस्तस्य भक्तान्।
तत्त्वं सत्त्वे स्थितेभ्यः परममुपदिशन् संचरन् संप्रसद्य
सद्यश्शोकं स नुद्यात् सदयमनिलभूरद्य लोकस्य सर्वम्।। ४२ ।।

May the son of Anil (Wind God) who knowing that Moksha (Salvation) was already within his reach by the grace of Lord did not accept it and is even now moving in the world singing the praise of Lord hearing His story and protecting his devotees and imparting the knowledge of truth to good people, remove all the sorrow of the world at once through his grace.

रामं संकीर्तयन् यो विहरति सततं तं वहन्नेव वाचा
रामं ध्यायन् हनूमान् विचरति परितस्तं वहन् मानसेन।
दोर्भ्यामादाय रामं विलसति समरे तं वहन् वर्ष्मणैवं
यातः पायादपायाद्रघुपतिमयतां वाङ्मनोवर्ष्मभिर्नः।। ४३ ।।

May he, who always carries Lord Rama in his mouth by chanting his name and also carries Him in the heart meditating on Him and physically also carries Him on his shoulders and in the short carries Him by words, thoughts and body thus becoming Rama-maya himself, protect us from danger.

कृष्णं विष्णुं स जानन्नपि परपुरुषं राघवान्यावतारं
रामाकारे दिदृक्षुः पुनरपि पुरतो मारुतिस्तेन युद्ध्यन्।

बिभ्राणे राघवस्याकृतिमथ पतितः पादयोस्तस्य दास्यं
साष्टं व्याचष्ट यस्य. प्रदिशतु भगवान् भक्तियोगं परं नः।। ४४ ।।

May he, who knowing fully well that Lord Krishna was Lord Vishnu himself and another incarnation of Lord Rama wanted to see Him again in the attire of Lord Rama and so fought with Him and after He showed the form of Rama fell at his feet and clarified his eternal servitude, impart us the great Bhakti Yoga in Lord.

पुष्पं सौगन्धिकाख्यं हिमगिरिविपिने कृष्णया प्रार्थितं यद्
भ्रात्रे भीमाय तस्मै तदवचयकृतेः काम्यया भ्राम्यते प्राक्।
संदर्श्यानुग्रहं यो व्यतरदपहरन् स्कन्धयोरस्य गन्धं
गन्धं संसारबन्धप्रदमपहरताद् गंध्रवाहात्मजो नः।। ४५ ।।

May the son of wind God, who showed himself to his brother Bhima and removed the haughtiness that the latter had on the strenght of his shoulders when he was moving round in the Himalayan forests to collect the flower known as Sougandhika which was desired by Draupadi,remove all haughtiness from us which ultimately gives rise to bondage in Sansara.

पार्थादन्यत्र दिव्यां दृशमधिगमितात् संजयाद्वा प्रबुद्धात्
पार्थस्य स्यन्दनाग्रे कपिकुलतिलकान्मारुतेर्वा ध्वजस्थात्।
सार्थां श्रोतुं हि गीतां परमपुरुषतो निःसृतां कः समर्थः
सोऽर्थं गीतोपदिष्टं कपिरुपदिशताादस्मदुज्जीवनार्थम्।। ४६।।

May the monkey, who was the only being sitting in the flag atop the Chariot of Arjuna apart from Arjuna himself who was endowed with divine vision by Lord, and apart from Sanjaya, the charioteer of Dhrutarashtra who was similarly given divine vision (by sage Vyasa) could hear and understand the Gita as preached by the Great Lord Himself, teach us the meaning of Gita for our proper living.

मध्ये सिन्धोर्भवाब्धेरिव पुरुषतनावत्र लंकाख्यपुर्यां
सीतेवाप्य द्विपञ्चेन्द्रिययुतमनसाऽत्मा दशास्येन बन्धम्।

आचार्यदिव नन्दत्यनिलभुव इवाकर्ण्य नाथस्य वार्ताम्

इत्यध्यात्मीयरामायणमधि महितो मारुतिस्ताद् गुरुर्नः।। ४७ ।।

May Shri Maruti, who consoled Sita when she was kept as a prisioner by the ten headed monster in Lanka sorrounded by ocean, like a preceptor who consoles his disciple who is infact a soul imprisioned in the body sorrounded by the ocean of sansara and held captive by the ten headed monster (i.e.) mind (here 10 heads denote 10 senses) and actually praised as playing the role of an Acharya be our spiritual master.

लोकेऽद्यालोकहीने सपदि कलियुगे संस्कृते लुप्यमाने

लोको रामायणं तत् पठतु कथमिति प्राप्य चिन्तां परां ताम् ।

हिन्दीरामायणं यः कविवरतुलसीदासतो भक्तिभावैः

पूर्णं तूर्णं प्रणाय्यं व्यवृणुत स नृणां मारुतिश्चारुशीलः।। ४८ ।।

Maruti of charming quality found that in Kaliyuga the light of Knowledge was dim and Sanskrit was eclipsed and people could not read the original Valmiki Ramayana in Sanskrit, and so got the Ramayana fully composed in Hindi by the sage poet Tulsidas with devotional feelings,quickly, out of his compession.

क्रव्यादानां विभाव्यं पुरवरमखिलं हव्यवाहेन दग्ध्वा

देव्यास्संसेव्य नव्याम्बुजसदृशपदं सेव्यमाधाव्य भूयः।

अभ्यर्णे वर्णयिष्यंस्तदथ रघुपतेः तीर्णवन्नर्णवं भोः

तूर्णं कर्णावतीर्णं कुरु सुत मरुतस्तोत्रमुद्गीर्णमेतत्।। ४९ ।।

O son of Marut (Wind God) who burnt the beautiful city of Demons completely with fire and who after worshipping the hallowed and lotus like feet of Devi ran up and crossed the ocean to describe the whole story to Lord Rama, please allow this Stotra to enter your ears quickly.

उग्रं वा शान्तमूर्तिं दशमुखनगरे विष्टमंगुष्ठमात्रं

अग्रे सौमित्रिसीतासहितरघुपतेः प्रश्रयेणोपविष्टम् ।

व्यग्रा निध्याय सद्यो निजहृदि बहुधा सिद्धिमासेदिवांसः

सुग्राह्यां पावमानेरिति हि नुतिमिमादरेणाददीरन् ।। ५० ।।

I hope that great Sadhakas and Upasakas of Shri

Hanuman who meditate upon him as Ugramurthi, Santa Murthi or thumbsized when he entered Lanka or in his serving form sitting in front of Lord Rama with Sita and Laxman and acquire various types of powers will surely consider this Stotra as acceptable as it is but in praise of their beloved deity Shri Hanuman himself.

एतां पञ्चाशतं यः पठति हनुमतः प्रश्रितो वा शृणोति
भक्त्या तात्पर्यमस्य प्रवचनविधिना श्रावयत्यन्यभक्तान् ।
तद्दृष्ट्या कुष्ठ्यक्ष्मोदरहृदयगिरःकर्कटादीन् स रोगान्
उल्लंघ्योल्लाघभूतस्सुखमनुभविंता शश्वदुल्लासशीलः ।। ५१ ।।

Any person who either reads these fifty slokas himself or hears them or explains the meaning of the slokas with devotion to the Bhaktas of Shri Hanuman, will through the grace of Shri Hanuman get relief from diseases like leprosy, tuberculosis, stomach, heart and brain disorders and cancers and will enjoy good health and happiness for ever.

प्रत्नं रत्नाकरस्य प्रथितमपि यशो दुस्तरत्वे निरस्य
यत्नैर्येन प्रणीतैरभवदवसितो रामसीतावियोगः ।
रत्नं रामायणाख्यस्रज इति कविभिर्मारुतेः कीर्तितस्य
यत्नस्तस्यार्चने नः क्षणमपि विहितो नित्यकल्याणहेतुः ।। ५२ ।।

Any effort made by us even for a moment to worship Maruti who caused the downfall of the wellknown and ancient fame of the ocean that it is uncrossable and through whose efforts the separation of Rama and Sita came to an end and who is described as the jewel of the garland of Ramayana by poets, is bound to be the cause of great prosperity, for the performer.

श्रीरामो विश्वसर्गस्थितिविलयकरो यः परब्रह्मभूतः
भूलोकेऽत्रावतीर्णो दशलॅपनविलोपाय मायामनुष्यः ।
चक्रे संदर्शयां नः शुभचरितमिषेणैकमादर्शमार्गं
स्तोत्रं दासस्य तस्योदितमनिलभुवस्तन्मुदे तत्सदेदम् ।। ५३ ।।

This stotra of His servant and the son of Wind God will always be pleasing to Lord Rama who is actually Parabrahma Himself

responsible for creation, continuation and destruction of the universe and who had taken Avatar in the world as an illusory man to slay the tenheaded monster and who showed a model life for human beings to live, with His own life.

सुन्दरराजग्रथितं सुन्दरकाण्डाधिनायकस्तोत्रम् ।

सुन्दरमेतत् पठिता नन्दति पुरुषः सदा स्वस्थः ॥ ५४ ॥

After reading this beautiful stotra of the hero of Sundara kanda viz. Maruthi written by poet Sundararajan, any person will be happy and healthy forever.

शरणागति-षोडशी

(श्री श्रीसुन्दरराजः)

Sharanagathi Shodashi

(Shri S. Sundararajan)

ग्राहेणाकृष्यमाणं सरसि बलवता त्रस्तगात्रं गजेन्द्रं
त्रातारं त्वां स्तुवन्तं झटिति करुणयाऽभ्येत्य तार्क्ष्याधिरूढः।
नक्रं चक्रेण हत्वा ज्वलदनलमुचा तं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥१॥

(1) Oh! Lord Shriman Narayana, please Protect me, who has no refuge other than You, and who has surrendred before You, even as You protected out of compassion, the fear-stricken elephant, which was being pulled into the pond by the powerful crocodile, and which invoked You as its Savior, by arriving quickly seated on Garuda, and killing the crocodile with Your fire spitting disc.

अङ्कात्सद्योऽवरोप्य स्वपितुरभिमताच्छ्रावितं क्रूरवाक्यं
तत्तन्मातुस्सपत्न्या ध्रुवमधिविपिनं बालकं त्वां स्तुवन्तम्।
संदर्श्यात्मानमुच्चैः पदवितरणतः त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥२॥

(2) Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected the infant Dhruva, who invoked you in the forest after he was thrown out from the lap of his father, of which he was fond, by his stepmother and made to hear several cruel words, by showing Yourself and rewarding him with a lofty position (as Polar star in the Universe).

त्वच्चक्रेणाभिगुप्ते त्वयि निहितभरे निर्निमित्तं प्रयुक्तां
कृत्यां दुर्वाससा तां प्रणमति विनयेनाम्बरीषे नरेन्द्रे ।
दग्ध्वा संशास्य दुर्वाससमथ नृपतिं तं यथा पर्यरक्षः

श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ।।३।।

(3) Oh! Lord Shriman Narayana, Please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected King Ambarisha, who had surrendered to You and to protect whom, You had deployed the disc and against whom despite his beseechings, black magic was used by Sage Duravasas, without any justification by burning the magic, and teaching a lesson to the Sage.

प्रह्लादं बालमार्तं त्वयि निहितमतिं तुद्यमानं स्वपित्रा
तत्पित्रङ्घ्र्याहतात्त्वं नरहरिवपुषा स्तम्भमध्यादुदित्य ।
सद्यो हत्वा तदीयं पितरमनितरं तं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ।।४।।

(4) Oh! Lord Shriman Narayana, please protect, me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected the boy, Prahlada, who was always immersed in Your thought, and had no fefuge other than You and who was being harrassed by his father (Hiranya Kashipu) by suddenly emerging in the man-lion form, from the pillar, which was kicked by his father and slaying his father.

त्यक्तं मातापितृभ्यामनितरशरणं तं शुनश्शेपमार्तं
पुंमेधायाम्बरीषे नयति पथि मुनेः कौशिकाल्लब्धबोधम् ।
श्लोकाभ्यां त्वां स्तुवन्तं शरणमुपगतं त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ।।५।।

(5) Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected the boy, Shunasshepa, who had surrendered to You and who had no refuge other than You and who got the knowledge from Sage Visvamitra[1] on the way and (as

1. Even though out of the two slokas tught to Shunasshepa by Visvamitra one was meant for Lord Indra and the other for Upendra i.e., Lord Shriman Narayana, the statement of the poet that both the slokas were meant for Lord Shriman Narayana, is to confirm that it was Upendra who was first satisfied as Antaryami, and Indra was made to be satisfied by Him as such to consider that the sacrifice was accomplished by King Ambarisha and accordingly given the fruits and Shunasshepa was set free.

advised by him) invoked You by two slokas when he was abandoned by his parents and was taken by king Ambarisha for performing a sacrifice involving human offering (where Shunasshepa was to be sacrificed).

ब्रह्मास्त्रात्त्वत्प्रयुक्तादभिमुखचलितात्कातरं काकमेकं
भ्रान्त्वा त्रैलोक्यमन्यं कमपि न शरणं प्राप्तवन्तं वधार्हम् ।
त्वामेवान्ते शरण्यं शरणमुपगतं त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥६॥

Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected, the crow which deserved to be executed for the offence if had committed & which afraid of the oncoming Brahmastra despatched by You to kill it, went round the three worlds and not finding a refuge, finally surrendered before You as the only refuge.

भ्रात्रा धिक्कारपूर्वं परुषमभिहितं पथ्यमेवोक्तवन्तं
ज्येष्ठेनाप्यार्यधर्मव्यपगतमतिना राक्षसेन्द्रानुजं तम् ।
त्यक्त्वा पुत्रांश्च दारान् शरणमुपगतं त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥७॥

(7) Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected that younger brother (Vibhishana) of the demon king (Ravana) who took refuge in You after abandoning his wife and children, when he was rebuked and insulted by his brother who though elder to him had swerved from the path of rightous persons, when he had only advised him about what was good and in his interest.

दारिद्र्यार्तं कुचेलं सुहृदिति भवतो याचितुं द्रव्यमेत्य
धानामुष्टिप्रदं तं कृतविविधकथं विस्मृताभ्यागमार्थम् ।
विज्ञायैतत्परोक्षे धनवितरणतस्त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥८॥

Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no

refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected, the penniless Kuchela, who had come to ask for wealth from You as a friend, and who offered a fistful of flattened rice (sent by his wife for You to eat) and who forgot the purpose of his visit while narrating several stories to You, by knowing the purpose of his visit indirectly and blessing him with wealth.

क्रूरेणाकृष्यमाणां कुरुसदसि तथा तत्र दुश्शासनेन
पाञ्चाली वेपमानां वसनविरहितां तन्यमानां क्रमेण ।
त्वामेवार्तां शरण्यं शरणमुपगतां तां यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥९॥

Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected the distressed and trembling Draupadi in the darbar of Kauravas, being dragged by Dusshasana and being stripped, when she took refuge in You as the only refuge (for all).

भ्रातृव्यैर्द्यूतिखेले च्छलयति शकुनौ निर्जितान्नष्टराज्यान्
पत्न्या सार्धं प्रविष्टान् वनमतिगहनं पाण्डवान् पञ्च पूर्वम् ।
द्रुह्यद्दुर्योधनात्त्वं शरणमुपगतांस्तान् यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥१०॥

(10) Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected, the five Pandavas, who surrendered to you from the inimical uryodhana, when they were banished to the forest along with their wife (Draupadi) after being defeated in dice by their cousins, thanks to the trickery of Sakuni.

आतिथ्यायाभ्युपेतादनुचरसहितात्क्रोधनश्शप्स्यतीति
भीतां दुर्वाससस्तां द्रुपददुहितरं कानने त्वां प्रपन्नाम् ।
भुक्त्वा शिष्टान्नमाप्यायिततदतिथिकस्त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥११॥

Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected Draupadi, who surrendered to you in the forest, being afraid of the curse of the short tempered sage Durvasas when he came, (which she was not in a position to provide as

neither food nor material to cook food was available), by eating the remains of food and thereby making sage Duravasas and his disciples feel full in their stomach and satisfied as it were with a good feast.

अस्थानस्नेहशङ्काविचलितधिषणं पार्थमार्तं प्रपन्नं
शास्त्रार्थान्बोधयित्वा सरलविशदया गीतया युद्धरंगे ।
अन्ते तत्त्वं प्रपत्तेस्सदयमुपदिशंस्त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ।।१२।।

Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected, Arjuna in the battle-field when he was grief stricken and confused with misplaced affection and apprehension, and surrendered to You by kindly enlightening him on the import of Sashtras through the simple and clear exposition of GITA, and finally teaching him the principle of surrender to You.

अश्वत्थाम्ना विसृष्टे पितृवधजनितक्रोधसंमूर्च्छितेन
दिव्यास्त्रे ब्रह्मशीर्षेऽभ्युपगतनिधनं रक्षितुं गर्भमन्तः ।
पत्नीं तां पार्थसूनोः शरणमुपगतां त्वं यथा पर्यरक्षः
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ।।१३।।

Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no fefuge other than You and who has surrendered before You, even as You protected, the wife (Uttara) of Arjuna's son (Abhimanyu), who surrendered to You for saving her foetus, which was threatened by the divine astra called Brahmasirsha used by Aswatthama, who was furious (with Pandavas) because of the killing of his father.

कामान्धाद्बाधमानाच्छ्रितजनमवितुं शार्ङ्गचापं दधानः
क्रोधान्धाच्चापि विद्युल्लसितमसिवरं नन्दकं मोहतोऽन्धात् ।
कौमोदक्याह्वयां तां विभवगुरुगदां पाञ्चजन्यं मदान्धात्
मात्सर्यान्धाच्च चक्रायुधमवतु भवान् सर्वतस्सर्वदा नः ।।१४।।

(14) May You, who hold the bow Sarnga to protect the surrendered from harrasment at the hands of the sensous and treacherous and who carries Nandaka, the sword, to protect the surrendered from harrassment at the hands of the angry and

furious and who bears the mace called Kaumodaki, to protect the surrendered from harrassment at the hands of the deluded and megalomanic and who holds the conch called Panchajanya to protect the surrendered from harrassment at the hands of the haughty and proud and who carries the disc (called Sudarsana) to protect the surrendered from harrassment at the hands of the envious and jealous, protect us all around, and at all times.

माया त्रैगुण्यरूपा स्थगयति धिषणां मोहिनी दुस्तरा ते
तेनाहंकारमूढस्त्वदपचरणवान् जन्तुरत्रात्ति भोगान् ।
तीर्त्वा संसारमेनं परमपदमितः प्राप्य ते किंचिकीर्षुं
श्रीमन्नारायणैवं कृपणमशरणं पाहि मां त्वां प्रपन्नम् ॥१५॥

Oh! Lord Shriman Narayana, please protect me, who has no refuge other than You and who has surrendered before You, because Your insurmountable illusory energy (maya) veils one's intellingnce thanks to which every living being undergoes its enjoyment after doing dis-service to You, and I want to leave this Sansar and reach paramapada (Your abode) and am desirious of serving You.

त्वं तीर्थं त्वं प्रसूनं तदिदमहमपि त्वं त्वमन्नं त्वमत्ता
श्रीमन्नारायण त्वं जगति तदिह यद् दृश्यते श्रूयते वा ।
त्वद्रूपैर्वस्तुजातैः कथमिव भविता त्वत्सपर्या त्वया वा
मायामेतां निरस्य स्वयमिह कृपया देहि मे स्वाधिकारम् ॥१६॥

(16) Oh! Lord Shriman Harayana, You are the holy water, You are the flower, You are this that and I, You are the food and the eater, You are whatever is seen and heard in the universe. How can pooja be done to You by You using things which are only Your forms ? Please remove this illusion and give me my birth right of rendering free and enternal service to You.

शरणागतिषोडशिस्तुतिं पठतसुन्दरराजनिर्मिताम् ।
शरणागतरक्षणव्रती हरिरव्यादिह पञ्चहेतिभिः ॥

Hari, who has vowed to protect the surrendered, shall protect here all those who read this 'Sharanagathi Shodashi' stotra composed by Surdararajain, with his five weapons.

अकालमृत्युः

डॉ. श्रीमती इला घोष

गच्छसि कुत्र हे भ्रातः ! पर्याकुलितचेतसा ।
दोर्भ्यामुद्वहन्नेनन्तु वक्षोलग्नं शिशुं मृतम् ।।
दोलायां शायितः स्नेहेनाद्य धरातले कथम् ?
वृतो वात्सल्यभावेन मृत्तिकावरणं कथम् ?
अनुगतः स छायावदनुदिवसमम्बया ।
परित्यज्य तमेकाकी शक्यमागमनं कथम् ?
अव्यक्तंशिशुवाचा परिपूरितं गृहाङ्गणम् ।
तत्र विचरति स्तब्धा मृत्युच्छाया भयावहा ।।
शिशुविहीनं तद्गेहं त्वां भृशं रोदयिष्यति ।
क्रन्दनं पुत्रहीनाया हृदयं वेधयिष्यति ।।
जनन्या सज्जिताः स्वप्नाः केन्द्रीकृत्य तु तं शिशुम् ।
मातृत्वगौरवैर्दीप्तरमभूत्तदा मुखम् ।।
शिशोः जन्म पदं मातुः जीवनार्थोऽयमेव तु ।
हा ! वात्सल्यलता निष्फला सर्वं तु निरर्थकम् ।।
चिरनिद्रापरोऽयं न कदापि जागरिष्यति ।
मधुरया स्ववाचा 'पितः' तु नोदीरयिष्यति ।।
सिंहासने मनोराज्यस्याभिषिक्तः स जन्मतः ।
करूणाश्रुजलैरद्य करोषि तस्य सेचनम् ?
हृतः केन शिशूच्छ्वासः मृत्युरधिकृतः कथम् ।
अद्य नास्ति स रामः प्रतिकारः संभवः कथम् ?
अकालमृत्युरेकस्तु रामराज्यमकम्पयत् ।
म्रियन्ते शिशवोऽसंख्याः न लवमपि वेदनम् ।।
अस्माभिरनुगम्यन्ते मृताशा नतमस्तकैः ।
नीयमानाः दिशां कान्तु नियत्या बलपूर्वकम् ?

क्षणिकाः

आचार्य गणपति शुक्लः

एकता

एकः शब्दः
अनेकार्थाः
अत्र भवति श्लेषः
न स्यात् विश्लेषः ।।१।।

नवयुगदेवः

स नवयुगदेवः
यो मनः पूरयति
विनिमये जयजयकारम्
श्रीफलञ्चाधिगच्छति ।।२।।

निर्धनता

महार्घता प्रतिदिनं वर्धमाना
लक्ष्मीरहर्निशं मुद्र्यमाणा
वञ्चन-लुण्ठन-वृत्तिर्मोदमाना
निर्धनता कथं भवेत् म्रियमाणा ।।३।।

निष्क्रियता

यथा चलति तथा चलतु
यथा भवति तथा भवतु
कः क्रीणीयात् कटुताम्
ममापि कार्यम् सिध्यतु ।।४।।

देववाणी-परिषद्वार्ता

(1) देववाणी- परिषदः षोडशः संकल्पना-दिवसः

देववाणी- परिषदः षोडशः सङ्कल्पना-दिवसः २१.८.१९९१ तारिकायां 'आर- ६ वाणी विहार, नयी दिल्ली-११००५९' इत्यत्र सम्मानितोऽभूत्। आस्मिन्नवसरे दृश्यश्रव्याङ्कितानां परिषत्कार्यक्रमाणां प्रदर्शनं श्रवणं चानुष्ठीयाताम्। किञ्च परिषदा प्रकाशितानां चतुष्षष्टिसंख्याकानां ग्रन्थानां प्रदर्शन्यप्यायोज्यत।

महासचिवेन डा. रमाकान्तशुक्लेन परिषदः पूर्वाध्यक्षाणां डा. रमेशचन्द्र शुक्ल-डा. कृष्णकान्त शुक्ल-प्रो. श्रीनिवासरथानां किञ्च वर्तमानाध्यक्षस्य 'अभिराज' डा. राजेन्द्रमिश्रमहाभागस्य शुभकामना-सन्देशाः श्राविताः।

(2) चतुर्थः पण्डितराज-महोत्सवः

देववाणी-परिषदा २३.१०.१९९१ तारिकायां वाणी-विहारे चतुर्थः 'पण्डितराज- महोत्सवः' आयोजयिष्यते यत्र पण्डिराजजगन्नाथस्य ध्वन्यङ्कितानां रचनानां प्रस्तुतिः, तस्य व्यक्तित्वं कर्तृत्वं चावलम्ब नैके कार्मक्रमा अनुष्ठास्यन्ते। समारोहस्याध्यक्ष्यं परिषदध्यक्षैः डा. राजेन्द्रमिश्रमहाभागैः करिष्यंते। आचार्यरमेशचन्द्रशुक्ल-पं. लालनकृष्णपण्ड्या- डा. रवीन्द्रनागर- डा. रमाकान्तशुक्लादिभिः स्वविचाराः प्रकटीकरिष्यन्ते।

(आनन्दवर्धनः)

संस्कृत-जगद्वार्ता

(१) **दिल्ली संस्कृत अकादमी** २२.८.१९९१ तारिकायां श्रीमद्दयानन्दगुरुकुले 'नवोदित प्रतिभा-कविसम्मेलनम्' आयोजितवती यत्र पञ्चविंशत्प्रायैर्युवकविभिः स्वसंस्कृतकविताः प्रस्तुताः।

(२) **आकाशवाण्यां संस्कृत कार्यक्रमः-** आकाशवाण्याः दिल्लीकेन्द्रेण ११.८.१९९१ तारिकायां 'साहित्यिकी' कार्यक्रमे डा. रमाकान्तशुक्लस्य 'शीलं परं भूषणम्' इतिशीर्षका वार्ता २.९.१९९१ तारिकायां च 'स्वरवेलायां' डा. शुक्लेन कृतः श्रीमद्भागवत-दशमस्कन्धात् पाठः प्रसारितौ।

(३) **दूरदर्शने संस्कृत-पत्र-पत्रिका-परिचर्चा-** दिल्लीदूरदर्शनेन संस्कृतदिवसमुपलक्ष्य २६.८.१९९१ तारिकायां प्रातःकालीनराष्ट्रियप्रसारणे संस्कृतपत्रपत्रिका अवलम्ब्य परिचर्चा प्रसारिता यत्र श्रीमती विजयश्रीः डा. भास्कराचार्यस्त्रिपाठी डा. रमाकान्तशुक्लश्च सहभागित्वं निरवहन्।

(रमा शुक्ला)

लेखक-सङ्केताः

1. डॉ. रमाकान्त शुक्लः, आर-6, वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-110059

2. जगद्गुरुश्रीशङ्कराचार्यः, जगद्गुरु शङ्कराचार्य पुष्पगिरि महासमास्थानम्, पुष्पगिरि-516166

3. न्यायमूर्ति श्री रङ्गनाथ मिश्रः, मुख्यन्यायाधीशः, भारतीय सर्वोच्च न्यायालयः, नयी दिल्ली

4. श्री श्रीसुन्दरराजः (S. Sundararajan) आइ. ए. एस., उड़ीसा सर्वकारस्य विकासायुक्तः, भुवनेश्वरम्-751001

5. डॉ. श्रीमती इला घोष, 15 गंगानगर कॉलोनी, पो. गढ़ा, जबलपुर (म. प्र.)

6. आचार्य गणपति शुक्लः, 13 कुमार मोहल्ला, बड़वाहा (म. प्र.) 451115

7. आनन्दवर्धन शुक्लः, आर-6, वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-110059

8. श्रीमती रमा शुक्ला, आर-6, वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-110059

देववाणी-परिषद्, दिल्ली-कृते डॉ. रमाकान्त शुक्लेन, देववाणी प्रिन्टर्स, उत्तम नगर, नयी दिल्ली- ११००५९ इति मुद्रणालये मुद्रापयित्वा, ६ वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-११००५९ तः प्रकाशितम् अर्वाचीनसंस्कृतम् (१३/४) प्रकाशन-तिथिः १५.१०.१९९१ प्रधान सम्पादकः डॉ. रमाकान्त शुक्लः

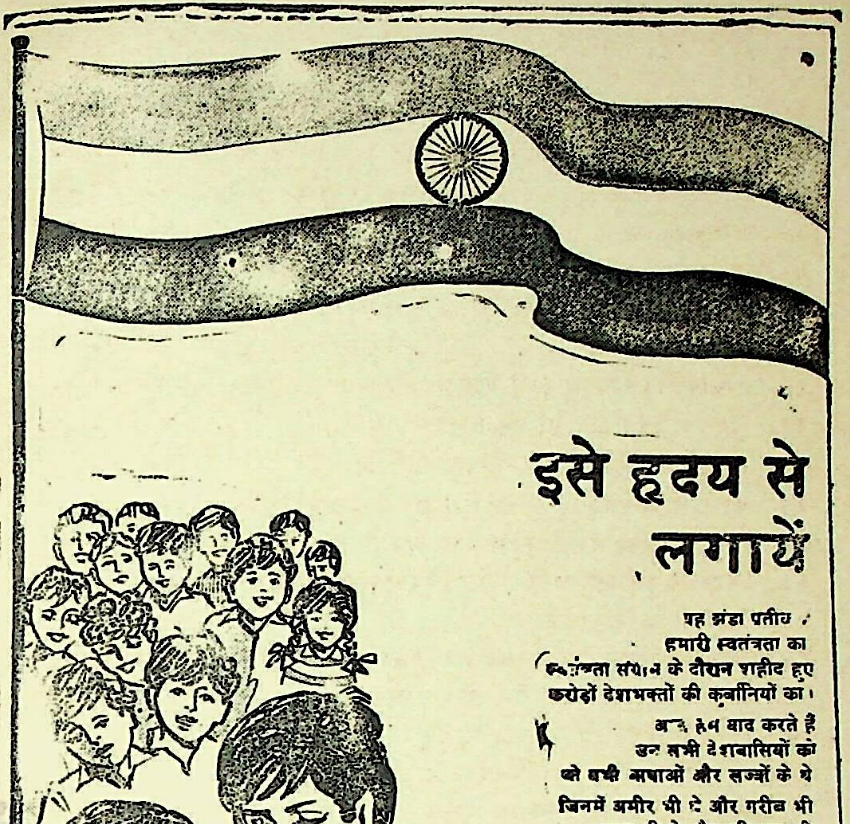
इसे हृदय से लगायें
यह झंडा प्रतीक है
हमारी स्वतंत्रता का
स्वतंत्रता संग्राम के दौरान शहीद हुए
करोड़ों देशभक्तों की कुर्बानियों का।
आज हम याद करते हैं
उन सभी देशवासियों को
जो सभी भाषाओं और राज्यों के थे
जिनमें अमीर भी थे और गरीब भी
पुरुष भी थे और महिलाएं भी
बूढ़े भी थे और जवान भी.
और जिन्होंने राष्ट्र की सुरक्षा
और खुशहाली की लड़ाई लड़ी :
यह झंडा हमारे दिल में बसता है
हम इसका सम्मान करते हैं
यह भारत की शक्ति का प्रतीक है.
और यह हमें एक सूत्र में बांधता है.
इस झंडे के गौरव की रक्षा करें
davp 91/274

Arvacheenasanskritam (Qly.) R. N. 34554/79

देववाणी-परिषदा प्रकाशिताः केचन ग्रन्थाः

१.	श्रीगान्धिचरितम् (प्रो० चारुदेव शास्त्री)	रु० ५०.००
२.	श्रीनेहरूवृत्तम (आचार्य रमेशचन्द्र शुक्लः)	रु० १५.००
३.	श्रीपादसप्ततिः(श्रीपादपराग-व्याख्या) (डा०स्वामिनाथन्)	रु० ४०.००
४.	कूहा (काव्यम्) (डा० उमाकान्त शुक्लः)	रु० २०.००
५.	सदाशयसमुच्चयः (पं० टी० वी० परमेश्वर अय्यरः)	रु० १५.००
६.	आभाणकमञ्जरी („ „)	रु० १५.००
७.	जय भारतभूमे ! (काव्यम्) (डा० रमाकान्त शुक्लः)	रु० ३०.००
८.	अर्वाचीनसंस्कृतसाहित्यपरिचयः (प्रथम खण्ड) („)	रु० ३०.००
९.	„ „ „ (द्वितीय खण्डः) („)	रु० ५०.००
१०.	राधाकृष्णरसायनम् (श्री ओट्टूर उण्णि नम्बूदिरीपादः)	रु० ४० ००
११.	निकषा (उपन्यासः) (डा० केशवचन्द्र दाशः)	रु० २०.००
१२.	दूतप्रतिवचनम् (डा० इच्छाराम द्विवेदी)	रु० २०.००
१३.	भाति मे भारतम् (काव्यम्) (डा० रमाकान्त शुक्लः)	रु० १८.००
१४.	संस्कृतसाहित्य में राष्ट्रिय भावना (डा० हरिनारायण दीक्षित)	रु० १५०.००
१५.	दयानन्दसूक्तिसप्तशती (श्री शिव कुमार मिश्रः)	रु० १५.००
१६.	गान्धिसूक्तिसप्तशती („ „)	रु० १५.००
१७.	सुन्दररामायणम् (डा० रमेशचन्द्र शुक्लः)	रु० ६०.००
१८.	साहित्यकौतुकम् (पं० टी० वी० परमेश्वर अय्यरः)	रु० ४०.००
१९.	पूर्णकुम्भः (ललितनिबन्धसंग्रहः) (पं० विष्णुकान्त शुक्लः)	रु० ७०.००
२०.	स्फूर्तिसप्तशती (डा० शिवदत्तशर्मा चतुर्वेदी)	रु० ३०.००
२१.	रसदर्शनम् (डा० रमेशचन्द्र शुक्लः)	रु० ५०.००
२२.	श्रीबदरीशतरङ्गिणी (काव्यम्) (श्रीसुन्दरराजः)	रु० २०.००
२३.	सुरभिकाश्मीरम् („) („)	रु० २०.००
२४.	पुरश्चरणकमलम् (नाटकम्) (डा० रमाकान्त शुक्लः)	रु० १०.००
२५.	श्रीबदरीशसुप्रभातम् (डा० सी० आर० स्वामिनाथन्)	रु० १०.००
२६.	पण्डितराजीयम् (नाटकम्) (डा० रमाकान्त शुक्लः)	रु० २०.००
२७.	नाट्यसप्तकम् („ „)	रु० ६०.००
२८.	श्रीगरुडध्वजसपादशतकम् (डा०रामकिशोर मिश्रः)	रु० १२.००
२९	लक्ष्मीशतकम्, (डा० वरदाचार्यकण्णन्)	रु० २०.००
३०.	अध्यात्मरामायण में अध्यात्म-चिन्तन (श्रीत्रिगुणानन्द शुक्ल)	रु० ४०.००
३१.	भाति मौरीशसम् (डा० रमाकान्त शुक्लः)	रु० १०.००
३२.	सारस्वतसमुन्मेषः (डा० विन्ध्येश्वरीप्रसाद मिश्रः)	रु० २०.००
३३.	अभिशापम् (नाटकम्) (डा० रमाकान्त शुक्लः)	रु० २०.००
३४.	ऋतम् (उपन्यासः) (डा० केशवचन्द्र दाशः)	रु० २०.००

देववाणी-परिषद्, दिल्ली, ६ वाणी-विहारः, नयी दिल्ली-११००५९.